La dispariția unui mare eminescolog: DUMITRU IRIMIA

Lucia CIFOR

Pe 3 iulie 2009, s-a stins din viață unul dintre cei mai temeinici cercetători ai operei lui Mihai Eminescu; eminescologul Dumitru Irimia. Cunoscut în mediile universitare şi ştiințifice mai întâi prin contribuțiile de referință în domeniul gramaticii limbii române şi al stilisticii, profesorul universitar ieşean şi-a consacrat ultimele decenii de viață unei activități care i-a marcat şi primii ani de carieră ştiințifică şi universitară: cercetarea operei lui Mihai Eminescu.

În linii mari, activitatea de eminescolog a lui Dumitru Irimia s-a materializat în multiple ediții critice ale operei (Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă,* 1970; Mihai Eminescu, *Poezii*, 1994, 1997, 2000; Mihai Eminescu, *Opera poetică*, 1999, 2000, 2006), în volumul de autor *Limbajul poetic eminescian* (din 1970) şi mai ales în inițierea şi coordonarea celor şapte volume ale dicționarului de concordanțe ale lexicului poetic eminescian (*Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor antume*, vol. I-II, 2002; *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor postume*, vol. I-IV, 2006; *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele prozei antume*, 2009), precum şi în proiectarea şi coordonarea unui dicționar de semne poetice, din care au apărut doar două volume (*Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. I. Arte*, 2005; *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. II. Elemente primordiale*, 2007).

Încă din primii ani de carieră ştiințifică, profesorul a fost interesat de viziunea poetului Mihai Eminescu asupra artei, fapt materializat în teza de licență *Concepția lui Eminescu despre artă*, precum şi în editarea celei dintâi culegeri de articole ale poetului pe această temă. Cartea *Despre cultură şi artă*[1], apărută în 1970 sub îngrijirea profesorului Irimia, a fost vreme de peste un deceniu singura culegere de profil, antologiile ulterioare (între care cea mai cunoscută rămâne Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, publicată în 1981) apărând mult mai târziu. Interesul publicului studios pentru această culegere a fost atât de mare, încât prin anii ’80, chiar după ce apăruseră şi alte ediții critice ale articolelor lui Eminescu pe tema artei, cartea editată de profesorul Irimia era încă extrem de căutată, însă devenise aproape de negăsit.

La aceste prime realizări în domeniul eminescologiei trebuie adăugată una dintre primele monografii savante asupra limbajului poetic eminescian, publicată de profesor, în 1979, sub titlul *Limbajul poetic eminescian*[2] (la origine, teza sa de

[1] Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă*, notă asupra ediției, comentarii, postfață de Dumitru Irimia, Iaşi, Editura Junimea, 1970, 314 p.

[2] Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea, 1979, 460 p.

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)

doctorat). Cartea din urmă – care merita de multă vreme o reeditare – reprezintă una dintre primele abordări sistematic structuraliste a limbajului poetic eminescian. Cu această carte, ca şi cu alte contribuţii din domeniul lingvisticii[3], al stilisticii[4] şi al gramaticii[5], Dumitru Irimia s-a impus ca un cercetător profund îndatorat modelelor epistemologice structuraliste europene, modele aflate în mare vogă în deceniile şase-şapte ale secolului trecut în întreaga Europă. Trebuie spus şi că, pe vremea publicării *Limbajului poetic eminescian* de către profesorul Irimia, adeziunea la structuralism în spaţiul românesc nu era – aşa cum s-ar putea crede în regimul democratic de astăzi – o chestiune simplă. Sociologismul vulgar, ideologizarea studiilor literare erau sechelele fostei perioade staliniste, de care cei mai mulţi încă nu se eliberaseră în deceniul al şaptelea. Prin *Limbajul poetic eminescian* Dumitru Irimia a reuşit o dublă performanţă. A realizat una dintre primele cercetări moderne ale limbajului poetic eminescian, depăşind simplele evaluări statistice (fără a le ignora nici pe acestea), ca şi studiile descriptiv-pozitiviste, atât de la modă în abordările istoriei literare de pe atunci. Cealaltă performanţă constă în refacerea legăturii cu una dintre primele cercetări timid structuraliste – deşi nesistematice – ale limbii poetice eminesciene, respectiv cu lucrările consacrate lui Eminescu de D. Caracostea în perioada interbelică.

În volumul *Limbajul poetic eminescian*, se formulează, poate pentru prima dată într-un mod atât de explicit, chestiunea abordării cu maximum de eficienţă a limbajului celui mare mare poet român de pe poziţiile foarte moderne pe atunci ale lingvisticii structurale. Perspectiva de studiu din această carte rămâne una puternic îndatorată aşa-numitei stilistici funcţionale – al cărei reprezentant de frunte în România D. Irimia a fost – perspectivă de care profesorul însuşi se va distanţa cu timpul, fără a o părăsi cu totul. Aşa, de exemplu, în studiile consacrate operei eminesciene în ultimele două decenii, parte dintre ele intrând în *Dicţionarul limbajului poetic eminescian* – lucrare de pionierat în cultura română – eminescologul ieşean devine mai eclectic sub aspect epistemologic, stilistica funcţională coabitând cu poetica structurală şi critica genetică, dar şi cu filosofia limbajului, filosofia artei, ştiinţele imaginarului şi chiar cu hermeneutica. Mai precis, în deceniile din urmă, profesorul s-a arătat mai puţin interesat de puritatea metodei, fiind preocupat să nu altereze *adevărul cuvântului poetic*, pe care, singură, metoda nu-l livrează niciodată. Ca să ajungi la adevărul unei mari poezii e nevoie şi de cultură, de multă cultură, dar şi de tact, inspiraţie, putere de zăbavă în faţa textului şi o deosebită receptivitate la provocările limbajului poetic. Pentru cei care l-au cunoscut, ca profesor ori ca îndrumător al echipelor de cercetare a limbajului poetic eminescian, nu mai e nevoie să spunem cu câtă grijă şi elevaţie sufletească se apropia profesorul de versul eminescian (pe care îl ştia până în detaliu, cum prea puţini îl mai ştiu astăzi), cu cât tact îşi orienta discipolii şi cu câtă dragoste recunoscătoare primea intuiţiile pline de sens ale aceloraşi. În faţa textului poetic

[3] Idem, *Curs de lingvistică generală*, Iaşi, 1978, 310 p.; 1986, 387 p.

[4] Idem, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, 264 p.; idem, *Introducere în stilistică*, Iaşi, Editura Polirom, 1999, 279 p.

[5] Ne limităm la a cita aici cea mai cunoscută dintre lucrări, reeditată în mai multe rânduri. Cf. D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Polirom, 1997 (1999, 2000, 2004), 543 p.; ediţia a II-a, Iaşi, Polirom, 2005, 543 p.; ediţia a III-a, Iaşi, Polirom, 2008, 605 p.

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)

eminescian, ca şi în faţa oricărei opere de artă, cu profesorul Dumitru Irimia parcurgeai acel *katharsis* anterior (necesar) întâlnirii cu arta, despre care vorbea în stilu-i laconic cunoscut marele estetician şi stilistician Tudor Vianu, la ale cărui cărţi şi concepţii profesorul ieşean făcea adesea referinţă.

Întristat de multe ori, mai ales în cursul ultimilor ani de viaţă, de insuficienta pregătire şi de tot mai precarul interes al studenţilor pentru propria lor formare, Dumitru Irimia nu s-a lăsat învins de noile stări de lucruri, continuând să fie coordonatorul şi sufletul Colocviului Naţional Studenţesc „Mihai Eminescu" (pe care l-a organizat vreme de peste trei decenii, cu o energie şi o cheltuială de sine uriaşe), demarând proiecte noi, formând echipe de cercetare a limbajului poetic eminescian, înfiinţând Catedra Eminescu la Facultatea de Litere din Iaşi (imediat după anii '90), organizând mai în fiecare an Conferinţa Naţională de Filologie „Limba română azi" (la Iaşi şi la Chişinău) ori alte congrese şi simpozioane, în ţară ca şi în străinătate (Italia, 2000).

Dacă despre cercetările şi cărţile publicate de profesorul Irimia până în 1989 s-a vorbit destul de mult la vremea apariţiei lor, evaluarea contribuţiei sale la dezvoltarea lexicografiei eminesciene rămâne, în cea mai mare măsură, o sarcină de viitor pentru eminescologi, lexicografi şi nu mai puţin pentru specialiştii în semiotică, poetică, stilistică ori hermeneutică.

În domeniul lexicografiei eminesciene, Dumitru Irimia poate fi socotit un creator de şcoală. A iniţiat şi coordonat cele şapte volume (deja publicate) ale dicţionarului de concordanţe ale lexicului operei literare eminesciene (*Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*[6], două volume; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume*[7], patru volume; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele prozei antume*[8], un volum), precum şi un lexicon al limbajului poetic eminescian, din care au apărut două volume (*Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. I. Arte*[9]; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. II. Elemente primordiale*[10]). Acestea sunt doar două dintre marile proiecte de cercetare concepute şi coordonate de profesor în ultimii ani de viaţă, reprezentând două contribuţii de pionierat în domeniul lexicografiei de specialitate. Deşi insuficient

[6] *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*, Dumitru Irimia (coordonator), în colaborare cu: Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, Minodora Donisă-Besson, Mioara Săcrieru, Botoşani, Editura Axa, 2002, 1048 p.

[7] *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume*, Dumitru Irimia (coordonator), în colaborare cu: Adina Hulubaş şi Oana Panait, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2006, vol. 1-4, 2373 p.

[8] *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele prozei antume*, volum apărut postum, sub dubla coordonare a lui Dumitru Irimia şi Laurenţiu Şoitu (la care au mai colaborat: Oana Panait, Mihaela Mocanu ş.a.), Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2009, 860 p.

[9] *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. I. Arte*, Dumitru Irimia (coordonator), în colaborare cu: Irina Andone, Odette Arhip, Lidia Bodea, Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, Lucia Cifor, Minodora Donisă-Besson, Sebastian Drăgulănescu, Cristina Florescu, Ovidiu Nimigean, Valeriu P. Stancu, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2005, 246 p.

[10] *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. II. Elemente primordiale*, Dumitru Irimia (coordonator) în colaborare cu: Lucia Cifor, Livia Cotorcea, Sebastian Drăgulănescu, Petronela Găbureanu, Adina Hulubaş, Oana Panaite, Valeriu P. Stancu, Sabina Savu, Diana Stoica, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2007, 297 p.

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)

promovat pe piaţa cărţii şi în publicistica literară, *Dicţionarul de concordanţe* s-a bucurat de câteva cronici de întâmpinare elogioase, dar parcă nici una atât de pertinentă, căci informată, precum cea semnată de academicianul Solomon Marcus. Redăm mai jos un pasaj mai larg din textul acestei cronici, pentru buna contextualizare şi evaluare de fond a specificului unei asemenea realizări ştiinţifice: „Istoria dicţionarelor de concordanţe realizate cu mijloace computaţionale începe încă de la mijlocul secolului al XX-lea, dar nu trebuie neglijată nici istoria dicţionarelor de frecvenţe, şi ele pe bază computaţională. Astfel, în 1965 apare la Editura Mouton (Haga) *Frequency Dictionary of Romanian Words*, având ca autori pe A. Juilland, P. Edwards şi I. Juilland, dicţionar alcătuit după metode moderne, dar păcătuind prin faptul că se bazează exclusiv pe texte româneşti anterioare celui de al doilea război mondial, deci are în vedere o limbă română destul de diferită de aceea vorbită azi. Salutând efortul deosebit al echipei de la Iaşi şi omagiind iniţiativa mult regretatului Marian Papahagi, să observăm că în Occident dicţionare de concordanţe pentru marii scriitori americani, englezi, germani, italieni sau francezi s-au realizat încă în deceniile al şaselea şi al şaptelea ale secolului trecut. Rămăsesem una dintre puţinele ţări europene fără un dicţionar de concordanţe pentru cel mai important scriitor al ei. Ieşenii au spălat această ruşine. Dar nu ne putem opri aici. Este nevoie de o discuţie critică profesionistă a tuturor dicţionarelor Eminescu, de o nouă lectură a lor. Niciunul dintre ele nu cuprinde întreaga creaţie literară a lui Eminescu. Este nevoie apoi de o explicare a beneficiilor pe care le poate aduce un dicţionar de concordanţe, prin modul în care orice eveniment local din opera scriitorului poate fi imediat raportat la o situaţie globală, deci la întreaga operă. Altfel, dacă exegeza eminesciană nu va beneficia pe măsură de noile achiziţii lexicografice, vom fi într-o situaţie similară celeia în care ne-am aflat mereu în ultima vreme, atunci când, din incapacitatea de a elabora proiecte serioase, am ratat finanţări importante oferite de Uniunea Europeană. Se mai pune problema, la fel de urgentă, de a se elabora dicţionare de concordanţe pentru toţi marii scriitori români. Creangă, Caragiale, Arghezi, Blaga, Barbu, Rebreanu, Sadoveanu şi atâţia alţii îşi merită dicţionarele lor. Dicţionarele de personaje din opera cutărui sau cutărui scriitor, la modă în ultima vreme, ar fi simple componente ale dicţionarelor de concordanţe. Iată deci cât de vie este încă eminescologia, cât de multe mai sunt de făcut”[11]. Ce-ar mai fi de adăugat la caracterizarea făcută de către distinsul savant bucureştean este că asemenea dicţionare reprezintă nişte instrumente indispensabile de cercetare în lumea modernizată deja a studiilor literare, pentru că ele tezaurizează cuvintele cu toate contextele stilistico-gramaticale aferente. Bogăţia şi complexitatea limbajului din opera unui mare poet sunt redate cu mare acurateţe de asemenea dicţionare, dar lucrările de acest tip nu pot intra cu şanse mari de reuşită în sarcina unui singur om, indiferent de anvergura acestuia. Iată de ce atunci când pomenim de cele *şapte* volume ale *Concordanţelor limbajului poetic eminescian* sau de cele două volume de *Semne şi sensuri poetice*, iniţiate şi coordonate de regretatul profesor Dumitru Irimia, nu putem să-i omitem pe colaboratorii săi, unii dintre aceştia foşti studenţi ori foşti doctoranzi ai profesorului, ulterior, ajunşi specialişti în diferite domenii ale cercetării literare. Amintim acest lucru şi pentru a pune în evidenţă, alături de

[11] Solomon Marcus, „România literară”, nr. 4/2007.

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)

calitatea de promotor şi coordonator de proiecte, şi calitatea de mentor pe care Dumitru Irimia a ilustrat-o cu strălucire prin discipolii săi, mai ales în domeniul eminescologiei.

În ceea ce priveşte celălalt proiect de cercetare a limbajului poetic eminescian, demarat şi coordonat de Dumitru Irimia, proiect materializat în cele două volume ale *Dicționarului limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice, I. Arte, II. Elemente primordiale*, trebuie să spunem că nici acestea nu au avut parte încă de recepția pe care o meritau, deşi nu au lipsit cu totul cronicile de întâmpinare[12] (unele dintre ele au apărut chiar în volumul anterior al *Studiilor eminescologice*[13]). Calitatea noastră de co-autor la cele două volume din urmă ne împiedică să emitem aici (şi oriunde în altă parte) judecăți de valoare asupra lor. Ce putem spune este că dacă *Dicționarul de concordanțe* se impune prin dimensiunile şi multiplele lui perspective de utilizare în cercetările ulterioare, cele două volume de *Semne şi sensuri poetice* reprezintă două culegeri de studii monografice asupra marilor şi micilor lexeme din două câmpuri fundamentale ale lexicului eminescian: *artele* şi *elementele primordiale*. Utilizând lexemele şi contextele înregistrate de *Dicționarele de concordanțe*, monografiile sau studiile semantice din cele două volume de *Semne şi sensuri poetice* fructifică (critic şi selectiv) rezultatele obținute de eminescologia anterioară, fără a rămâne la acestea. Noile achiziții din domeniile de vârf ale ştiințelor literaturii, ale limbii şi ale culturii, sunt de asemenea puse la lucru în interpretarea textului eminescian, mai mult sau mai puțin inspirat, în funcție de constituția intelectuală, culturală şi hermeneutică a autorului articolului, ținta rămânând însă mereu o *hermeneutică integrală a sensului poetic.*

În final, nu putem să spunem, parafrazând un vers celebru, decât că „nu credeam" să ajungem să vorbim atât de repede despre profilul cultural-ştiințific al eminescologului Dumitru Irimia în postumitate. Fără a nesocoti contribuțiile din alte orizonturi ştiințifice, credem că lucrările din domeniul eminescologiei ale profesorului Irimia se vor detaşa față de celelalte. Medaliile[14], premiile[15] şi distincțiile primite[16], pe când era încă în viață[17], atestă şi ele acest lucru.

---

[12] Citățm câteva dintre acestea: Livia Cotorcea, *Ce se mai întâmplă în eminescologie?*, „Convorbiri literare", nr. 12, decembrie/2005; E. Enache, *Dicționarul limbajului poetic eminescian*. *I. Arte*, în „Studia Universitatis Petru Maior Philologia", nr. 7/2008, Târgu Mureş; Viorel Nistor, *Dicționarul limbajului poetic eminescian. II. Elemente primordiale*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai", nr. 2/2008.

[13] Cf. Loredana Opăriuc, *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, în: „Studii eminescologice", vol. 11, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2009, p. 220-229; Amalia Voicu, *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice*. II. *Elemente primordiale*, în: *ibidem,* p. 230-232.

[14] Medalia Eminescu, 2000, Bucureşti: Medalia „Padre Pio", 2003.

[15] A se vedea, de exemplu, Premio Internazionale „Padre Pio" 2003 Insieme, conferit de Libera Università Catolica Internazionale „Padre Pio" şi Accademia Internazionale de Scienze e Arti „Padre Pio", Italia.

[16] A se vedea, de exemplu, Ordinul „Meritul Cultural în grad de Cavaler", conferit de Preşedintele României prin Decretul nr. 128 / 11 martie 2004.

[17] Nu am pomenit mai sus decât cele mai importante premii, distincții, medalii, dar profesorul s-a bucurat de recunoaştere şi distincții din partea mai multor universități, precum titlul de Doctor Honoris Causa (acordat de către universitățile de stat din Chişinău, Bălți), primind mai multe diplome

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)

Şi încă un amănunt. În ultimele luni de viaţă, profesorul a fost implicat în mai multe proiecte eminescologice. Unul dintre ele a fost reeditarea volumului unui alt mare eminescolog dispărut dintre noi: Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu. Viaţa* (*Povestea unei vieţi*)[18]. E măcar interesant, dacă nu simbolic, că tocmai acela care şi-a umplut şi împlinit viaţa prin cercetarea operei eminesciene să apună în nimbul unei alte glorioase poveşti de viaţă, întâmplător sau nu, chiar viaţa poetului pe care l-a venerat şi slujit ca puţini alţi eminescologi din zilele noastre.

La disparition d'un grand eminescologue: Dumitru IRIMIA

Un des plus réputés exégètes de l'œuvre de Mihai Eminescu, l'éminescologue Dumitru Irimia, est mort le 3 juillet 2009. Connu dans les cercles universitaires et scientifiques surtout grâce aux contributions dans le domaine de la grammaire roumaine et de la stylistique, le professeur universitaire de Iassy a consacré ses dernières décennies de vie à une activité qui lui avait marqué, d'ailleurs, les premières années de carrière scientifique et universitaire: la recherche de l'œuvre de Mihai Eminescu. Notre étude évoque, en grandes lignes, l'activité d'éminescologue de Dumitru Irimia, matérialisée en: multiples éditions critiques de l'œuvre (Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă,* 1970; Mihai Eminescu, *Poezii*, 1994, 1997, 2000; Mihai Eminescu, *Opera poetică*, 1999, 2000, 2006); le volume d'auteur *Limbajul poetic eminescian* (1970); l'initiation et la coordination des sept volumes du dictionnaire des concordances du lexique poétique d'Eminescu (*Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*, vol. I-II, 2002; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume*, vol. I-IV, 2006); la projection et la coordination d'un dictionnaire de signes poétiques, dont seulement deux volumes ont été publiés (*Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. I. Arte*, 2005; *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice. II. Elemente primordiale*, 2007).

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza"
IAŞI, ROMÂNIA

de excelenţă şi medalii, inclusiv din partea Universităţii „Al. I. Cuza", în care şi-a desfăşurat cu preponderenţă activitatea.

[18] Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu. Viaţa* (*Povestea unei vieţi*), ediţie îngrijită de Dumitru Irimia, prefaţă de acad. Dan Hăulică, Mănăstirea Putna, Editura Ieromonah Nicodim, 2009, 236 p.

BDD-V2657 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:14 UTC)